

Književne novosti

Vojanov (R. Maister), znani pesnik „Zvonov“, je zbral svoje pesniške umotvore in izide zbirka, na katero „Zvonove“ čitatelje že zdaj opozarjamo, v kratkem pri Kleinmayru & Bambergu.

Dragotina Jesenka zbrane pesmi se nam obetajo za Božič tekočega leta.

Vekoslav Spindler: Zapihal je jug. V lastni založbi. Tiskala Binko & Zika v Pragi. 1904. Cena 1 K; po pošti 1 K 10 h. — O tej lični zbirki lirčnih poezij izpregovorimo v kratkem obširneje. Za zdaj jo samo priporočamo v nakupovanje. — Naročuje se knjižica in sicer proti predplačilu ali povzetju do 1. oktobra pod naslovom: Vekoslav Spindler, enol. prost. med. c. kr. pešp. 11 št. 16. Praga — Smichov; potem: Mala Nedelja pri Ljutomeru, Štajersko. Dobiva pa se tudi pri knjigotržcu Lavoslavu Schwentnerju v Ljubljani.

Knezova knjižnica. Izdaja „Slovenska Matica“. X. zvezek. V Ljubljani 1903. I. Ivan Cankar: Življenje in smrt Petra Novljana. — Ali smo srečni, kadar smo ujeli srečo? Skoraj bi rekel: nismo! Seveda naturalistna sreča je sreča le potem, ko je dosežen uspeh; ona sreča pa, ki prevzame vse naše bitje in našemu srcu da slutiti, kaj je nadčloveška blaženost, ta ni navezana ne na uspehe, ne na življenja solnčno stran: da je le v duši hrepenenje po sreči, koprneče tako, da se koprnenje izpremeni v iluzijo, iluzija pa očesnemu pogledu odvzame vso telesnost — potem vzkipi v srcu nepopisna sreča. Trajna sreča? Nič ne povprašujmo! — kje je trajnost v človeški psihi, domovju sreče? — — Večkrat se spominjam bedne dacarjeve žene Marice; bolna na smrt, z otrokom pod srcem, se vozi po brezkončni blatni cesti s kmečkim voznikom, med gromom in ploho, njen mož pa — za kazen premeščen — sedi ob njej in tolaži sebe s steklenico, žena pa s sladkimi sentimentalnimi besedami, ki mu jih narekujejo polupijanost in zadnji ostanki dobrega srca. In ona? Pravkar se je bilo nekako zareklo možu, da ne bo več pijančeval, in že je Marica vsa srečna; pozabljeno je njeno strašno stanje: „Glej, če bi bilo to res . . . če bi tako lepo živela, samo en teden . . . v beli sobi in vrt pred hišo in rože . . . samo en teden!“ Pozabila je groma in plohe, ki pljuska ob platneno streho, in vsa blažena nadaljuje: „In otroka bi imela v naročju . . . tako bi ga pitala z majhno žlico. Jaz mislim, da bo fant . . . lep bo, debel in okrogel . . . v naročju mi bo sedel in se mi bo smejal v obraz, v licih pa se mu bodo delale lepe jamice, v tistih okroglih licih.“ Ko se je zablišnilo, se je prikazal smehljaj na njenem drobnem belem obrazu kakor smehljaj desetletnega otroka. — Take nade je gojila mamica Petra Novljana, predno ga je porodila. — Tu sem se pojdimo učiti, kaj je sreča! Človek si jo stvari sam, morda le za trenotek, ali ena stotisočina takega trenutka je že neprecenljiva. Tak prizor imejmo pred očmi, kadar pojemo — pa pojmo jo trezni! — ono nedosežno: „Za jedan časak radosti . . .!“ — Morda zadobi potem Cankar odpuščanje za nekaj grehov . . .

Grešen človek je tudi Cankar, kajpada! Tudi kot pisatelj ima svoje grehe in, kakor se to navadno godi, vedno iste; ker so mu bili že dovoljkrat naštet — malo sem tudi jaz pomagal — se lahko sklicujem na dosedanje zbirke. Ali enega, naglavnega, greha Cankar nima: neodkritosrčnosti. To cenim tako visoko, da mu prezrem vse druge grehe, dasi seveda želim, da bi se „poboljšal“. — Pisateljska

neodkritosrčnost je nekaj čisto posebnega; včasih ni nič drugega kakor tendencioznost, ali nikakor ne vedno; tendencioznost sama ob sebi se ne more šteti med napake; neodkritosrčnost pa vsekakor. Tu povemo le še eno: kdor ne more biti odkritosrčen, naj rajši molči! Neodkritosrčnost in nedostajanje prepričanja učinkujeta enako, dasi si obe lastnosti nista enaki; grdi pa sta obe in obe vzrok, da nam postane za vse čase odurno vse, pri čemer ju zapazimo. Lahko bi navedel iz našega najnovejšega slovstva spise in mesta v njih, kjer bralca oblije mrzel curek, ko si mora reči z ogorčenostjo: „Tu je prodal pisatelj svoje prepričanje, da bi se temu in onemu ali celi stranki prikupil.“ Taka mesta nam pokvarijo užitek, jezo zaškrbljemo z zobmi: „To ni deus ex machina, ampak diabolus ex machina!“

Mislim, da Cankarju kaj takega ne moremo očitati; on, ki je spisal v „Vijnjetah“ izboren sestavek „o prepričanju“, je res odkritosrčen. To je hvale dovolj; če pa pravimo, da je preveč odkritosrčen, leži v tem tudi nekaj graje. Res so „dobre“ lastnosti tem boljše, čim večja je njih mera; ali to velja dosledno le v teoriji in za — oni svet. Na tem svetu ni popolnosti: naši pojmi so nejasni in besede nam vrhutega nepopolno predstavljajo pojme; potencirana odkritosrčnost postane kaj lahko grobost, surovost, vsiljivost, v gotovih primerih celo nedostojnost! Svet je majhen, človeštvo še manjše, zato je treba raznih ozirov. Teh včasih pri Cankarju pogrešamo in to mu zamerimo; zdi se nam, kakor da bi nas izzival in nam neprestano bral levite. — Kaj, ko bi nam priznal nekaj koncesij? Doslej še pač ni — morda je to prav — premagal svojega drznega subjektivizma; v vseh spisih zadnjih let imamo le njega samega; res je neznansko spreten v variaciji snovi in milieuja, alianimalo bi nas, kako bi Cankar oblikoval kako objektivno snov. Doslej je nam stavil o n probleme, kaj, ko bi se lotil enkrat problema, ki mu ga stavimo mi? Že metodiško bi bil tak poskus zanimiv. — Cankar se bo muzal, če predlagam, naj spiše enkrat kaj takega, kar mi navadni ljudje imenujemo „povest“; naj ne misli, da se bo s tem ponižal. Saj bo to le epizoda.

O „Petru Novljanu“ sem povedal izrecno doslej malo, a kar sem povedal, izvira iz njega. Vsebina se glasi v enem stavku: Peter je živel trinajst let, potem je skočil v vodo. — Predmet je nenavaden; eden se zgraža nad njim, drugi pravi, da tega fanta ni škoda, češ, kakor ga Cankar predstavlja, to otroče ni za življenje. S tem pa je povedano isto, kar hoče tudi Cankar povedati, sicer bi svojega Petra ne bil pripeljal do smrti v vodi. Ta bedni sin pijanca dacarja, rojen na smrtni postelji svoje matere, je bil že rojen le za to, da umira. Ni postal fant „debel in okrogel“ in niso se mu delale „jamice v okroglih licih“ in dvanajst let star je prišel le umirat v veliko mestno hišo, ki se v njej širi tista beda, ki je onkraj obupa, in se širi zlobnost, ki se je tako vrnila v človeško bitje, da se ne čuti več kot zlobnost. Tu sem so pahnili siroto, ki v svojih mladih letih nikoli ni prišla do tega, da bi bila mlada. „Prokleti ljudje so to, ubogi fant!“ pravi voznik Luka, ki je pripeljal Petra k stricu v mesto. Ni moglo priti drugače, kakor je prišlo, pri tem stricu, ki vidi v svojem nečaku le imetnika majhne dediščine. Zato deluje v dvanajstletnem fantu le kri vagabunda, nikdo ga ne spravlja na jasna pota. Pač! Sestrična, dorasla Olga, bi ga morda, ko bi Peter ne bil star šele dvanajst let. Olga je „prva ljubezen“ Petrova. „Premlad je še“, bomo rekli; ali že njegov stric mu pravi, dasi v šali: „Človek bi mislil, da si štirinajst let star, saj se boš že skoro ženil“. Tudi štirinajst let ni mnogo, ali pomislimo še enkrat, kar smo rekli že prej: Peter ni bil nikoli pravi otrok, umrla je bila zanj ljubezen, ko se je porodil; nekak otroški čut in — kar je isto — zavest sreče — ga je prešinila le tedaj, ko ga je Olga, kot

otroka, poljubila, in drugič, ko ga je nezvestnega nesla na posteljo. Sicer pa se je vedno v ozadju režal črni zlobec. — Še eden ga je opozarjal vsaj na nevarnost, ki mu preti: izgubljeni študent Pavel. Kar pravi Pavel v Cankarjevem imenu na str. 31.—32., to pove za vsakogar, ki hoče čitati, dovolj jasno, da Peter sicer mora propasti, ker kak Pavel ga ne more rešiti, ali prav tako tudi, da ga je pisatelj le z grozo spustil v propast. To nas uči, kako je soditi pozitivno stran v Cankarjevem spisu.

Tehnika je prava Cankarjeva; preveč stvari gledamo skozi steklo v panorami.

II. Jos. Kostanjevec „Ella“. Zdaj lahko zabeležimo: Kostanjevec se je dvignil nad vse svoje dosedanje spise! Ali „Ella“ je tudi pri absolutnem merilu dobra novela; zasnovana je spretno in gladko, dejanje se razvija in zapleta zanimivo in živahno in se — z eno izjemo — razrešuje naravno in neprisiljeno. — S poštno upraviteljico Ello je ustvaril Kostanjevec dober tip teh vrlih gospodičen, ki res čisto prebijejo pravo dobo mučeništva. Ta Ella je v nekaterih prizorih skoraj junaško dekle; vede se po krepkih načelih in jih tudi izvrši; preodurno pa je, kako jo izroči pisatelj, dasi mu pride na pomoč njen zaslepljeni oče, grdemu pohotnemu poštarju brez vsake utemeljitve. — Poštar je risan dosledno in spretno kot zvit in zloben samopašnež; izmed vseh oseb pa posega najgloblje v psiho pisatelj pač pri nesrečni poštarjevi gospodinjci. Josip, Ellin ljubimec, ima postransko vlogo; sploh je čisto prav, da stoji v ospredju le Ella. Pri njej je tudi dosledno in značilno, da ostane samica, Josipa poznamo premalo, da bi mu mogli prisojati tako ljubezen do izvoljenke; bolje bi zato bilo, da bi pisatelj prav nič ne povedal, ali hoče ostati samec ali ne, ker bi potem stala Ella v naših očeh še više.

So še nekatere stvari, ki bi jih želeli drugače, ali splošne naše pohvalne sodbe ne omajajo.

Dr. Jos. Tominšek.

Dr. Al. Homan: Nemško-slovenska sodno-zdravniška terminologija.

Doslej so se slovenski zdravniki prisiljeni posluževali nemščine pri sodiščih, le nerad je predaval nemško slovenski zdravnik v domačem zdravniškem društvu in mladi slovenski sekundarji v deželni slovenski bolnici so bili nesrečni, ker so morali izvečine v nemškem jeziku pisati anamneze. In vse to le radi tega, ker nimamo slovenske medicinske terminologije. Zato je hvaležen vsak zaveden Slovenec doktorju Homanu, da je prebil led in izvršil z ravnokar izdano terminologijo čin primi moventis. Kolo se je začelo vrteti in pomagati moramo sedaj vsi, da se bo dalje, vedno hitreje vrtelo proti cilju, da čim prej dobimo popolno slovensko znanstveno terminologijo.

Dr. Homan pravi sam v predgovoru, da je hotel sestaviti le sodno-zdravniško terminologijo, da je njegovo delo samo provisorium in samo izpodbuja k poznejši znanstveni terminologiji. S tem je priznal, kako težavno in odgovorno je sestavljanje take terminologije, kajti to delo se mora vršiti premišljeno in organizirano, izročiti se mora možem, ki so po svoji zmožnosti in vzgoji zanje najsposobnejši.

Kateri so principi, ki odločujejo pri izbiranju in določevanju slovenskih terminov? Najprej hočem podati par opazk, ki veljajo splošno, ne samo za medicinsko terminologijo. Pred vsem se nam je ogibati tistega osladnega, prisiljenega purizma, ki ga je nam oktroirala Levstikova šola zunanjega formalizma. Purizem naše mlade kulture gotovo ne dviga, narobe, z nekim kitajskim zidom nas zapira proti vsemu kulturnemu svetu. Tujke so vezni členi, ki pričajo o naši pripadnosti k splošni kulturi in dajejo našemu jeziku svetovnjaško lice. Pravi barbar bi bil tisti, ki bi hotel izruvati iz srbskih narodnih pesmi vse tiste lepe arabske in turške besede, ki obdajajo srbski jezik s čarobno mistiko, opojno razkošnostjo in privlačnostjo